

Необходимо отметить, что уровень сделок в 2008 году упал почти в 6 раз – до 3,7 млрд долларов по сравнению с рекордным показателем 2007 года. Основными причинами такого резкого падения стали нехватка доступных кредитов, отмена или затягивание ряда сделок из-за сложности определения оценки бизнеса, вызванные создавшимися экономическими условиями.

Выводы. Таким образом, экономическая сущность интеграции заключается в том, что она является одним из важнейших инструментов повышения эффективности хозяйственного механизма, направленным на улучшение финансового состояния компаний, повышение конкурентоспособности и инвестиционной привлекательности, что особо актуально в современных условиях.

Учитывая потенциальную эффективность такого механизма, обоснованного конкретными примерами, целесообразно провести дальнейшие исследования в данном направлении, результатом которых должно стать изучение организационных форм интеграционной стратегии в современных условиях.

Литература

1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. – СПб.: Питер, 2000.
2. Герштейн Е.Ф. Дифференциация и интеграция в промышленности: теория и практика развития: Дис....д.э.н.: 08.00.05. – Минск, 1993.
3. Ежемесячный аналитический журнала «Слияния и Поглощения» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.ma-journal.ru/
4. Коростышевская Е.М. Научно-производственная интеграция: Политико-экономическое исследование: Дис.... д.э.н.: 08.00.01. – СПб., 1999.
5. Марголит Г.Р. Механизм экономической интеграции основного звена народного хозяйства: Дис....д.э.н.: 08.00.05. / Московский институт управления. – М., 1990.
6. Маркова В.Д., Кузнецова С.А. Стратегический менеджмент: Курс лекций. – М.: ИНФРА-М; Новосибирск: Сибирское соглашение, 2002. – 288 с.
7. Семенкова Е.В., Рудык Н.Б. Рынок корпоративного контроля: слияния, жесткие поглощения и выкупы долговым финансированием. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 456 с.: ил.
8. Стратегический менеджмент: Учебник : Пер. с англ. Н.И.Алмазовой. – М.: ООО «Издательство Проспект», 2003.
9. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент. – М.: Книготорг. Центр «Маркетинг», 2002.

Надійшла 10.05.2009

УДК 330.15

Т. М. КОРНЄЄВА

ДУ «Інститут економіки і прогнозування» НАНУ

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ В УМОВАХ ПОБУДОВИ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ В УКРАЇНІ

В статті аналізуються етапи і проблеми кластеризації, зокрема міжнародний досвід формування інноваційно-освітніх кластерів в умовах побудови економіки знань, а також проблеми вимірювання індексу розвитку економіки знань окремих країн (регіонів). Визначені етапи роботи для налагодження ефективної роботи суб'єктів інфраструктурного обслуговування підприємств всередині інноваційно-освітнього кластеру.

The stages and problems of clusterization, in particular international experience of forming of innovative-educational clusters in the conditions of construction of economy of knowledge, and also problems of measuring of index of development of economy of knowledge of separate countries (regions) have been analyzed in the article. The stages of work for adjusting of effective work of subjects of infrastructural maintenance of enterprises within innovative educational cluster have been determined.

В багатьох країнах, що динамічно розвиваються, де регіональна політика підтримки підприємництва спрямована на досягнення соціально-економічного росту, поступово формується процес активної взаємодії малих, середніх і великих підприємств. З посиленням глобальної конкуренції в різних країнах з ринковою економікою виявилась загальна закономірність пріоритетного прискореного об'єднання малих і середніх підприємств, які згруповуються навколо лідируючих крупних фірм на основі виробничо-технологічних, науково-технічних і комерційних інтересів в межах географічно обмежених територій.

Цей феномен інноваційних стратегій економічного розвитку, а також регіональний аспект в організації наукових досліджень та інноваційності мають свою історію. Їм була приділена увага ще в працях англійського економіста А.Маршалла і австрійського економіста Й.Шумпетера в кінці 19-го – початку 20-го сторіч. А згодом це явище було детально вивчене М.Портером, якому вдалось дослідити діяльність 100 найбільш конкурентоздатних груп великих, середніх і дрібних підприємств, що спільно працювали в різних країнах світу [1, с. 1]. Такі об'єднання підприємств формуються з огляду на те, що одна або декілька

крупних фірм, досягаючи високої конкурентоздатності на світовому ринку, поширюють свій вплив на ділові зв'язки найближчого оточення, поступово утворюючи стійку мережу з кращих постачальників та споживачів. Крім цього, успіхи такого оточення сприяють постійному зростанню конкурентоздатності всіх учасників об'єднання компаній. Ці об'єднання є кластерами.

Актуальність досліджуваної теми випливає із необхідності пошуку механізмів вирівнювання як регіональних, так і структурних диспропорцій, прискорення процесів економічного районування та комплексування інноваційного потенціалу України. Метою даної статті є визначення перспективних напрямів створення кластерів на основі міжрегіонального „багаторівневого партнерства” в процесі формування відповідного інфраструктурного оточення інноваційно-освітніх кластерів як одного із базових компонентів стратегічного розвитку територій.

Кластер – це спілка, союз економічних, щільно пов'язаних і територіально близько розміщених компаній, які сприяють спільному розвитку і зростанню конкурентоздатності кожної з них.

Геополітичні, соціально-економічні та історичні передумови та проблеми неконтрольованого розвитку територій в областях України зумовили нерівномірне розміщення продуктивних сил, поглиблення кризових явищ в регіональній економічній політиці, соціальних аспектів неврівноваженого територіального розвитку. Найчастіше, обмеження з якими доводиться стикатися підприємцям, іноземним та українським інвесторам, місцевим керівникам, проявляються у сфері зайнятості, матеріально-ресурсного забезпечення, залучення кредитно-фінансових ресурсів, відсутності підтримки інноваційної діяльності та політики сприяння впровадження науково-технічних розробок. Подолання розбалансованого стану розвитку територій можливе за рахунок побудови нових суспільних відносин – регіональної економіки, що базується на знаннях, основою якої є розвиток інноваційного підприємництва, створення мережевих структур типу технопарків, технополісів, кластерів.

Проблема розвитку депресивних регіонів з низьким рівнем показників якості життя населення та негативною динамікою їх розвитку ставить перед науковцями завдання пошуку нових схем та моделей, які б враховували наявні соціально-економічні фактори інтеграції на макро- та мезорівнях. Європейські моделі вирівнювання диспропорцій розвитку регіонів та подолання замкнутості господарських комплексів всередині економіки країн-членів ЄС базуються на концепції кластерного розвитку [2, с. 253].

Якщо розглядати кластеризацію в цілому, то перший етап кластеризації економіки ознаменувався створенням галузевих кластерів, тобто об'єднанням підприємств і організацій однієї галузі. Даний етап в Україні з'явився здебільшого як захисна реакція на відкриття торговельних кордонів і появу іноземних конкурентів на внутрішньому ринку.

Другий етап – створення технологічних кластерів. Технологічний кластер – це об'єднання підприємств і організацій, що входять в один технологічний ланцюжок. Сучасна економіка здебільшого функціонує за принципом технологічних кластерів. Особливу увагу необхідно приділити впливу технологічних кластерів на інноваційну діяльність компаній. Компанії усередині кластера не тільки краще уявляють собі потреби локального ринку, але завдяки тісним зв'язкам з іншими кластерними компаніями швидше дізнаються про нові технології, наявність нового устаткування, нові концепції послуг і маркетингу. З'являється можливість координації зусиль і фінансових коштів виробників і постачальників в процесі фіналізації нових технологій і виходу їх на ринок.

Третій етап еволюції кластерного підходу характеризується появою інноваційних кластерів. Інноваційний кластер – це цілісна система підприємств і організацій з виробництва готового інноваційного продукту, що включає в себе весь інноваційний ланцюжок від розвитку фундаментальної наукової ідеї до виробництва і дистрибуції готової продукції. Інноваційний кластер формує певну систему розповсюдження нових знань і технологій, забезпечує прискорення процесу трансформації винаходів в інновації, а інновацій – в конкурентні переваги, розвиток якісних стійких зв'язків між всіма його учасниками. Виникнення таких кластерів є закономірним процесом за наявності спільної наукової і виробничої бази. Стимулювання процесу формування інноваційних кластерів є необхідною складовою регіональної економічної політики. При цьому важливими є такі основоположні чинники, як вдосконалення системи освіти і професійної підготовки, створення можливостей для інновацій, вдосконалення інституційного середовища і системи розповсюдження знань і технологій [3, с. 2].

З повною упевненістю можна стверджувати, що Україна вступила у свій четвертий, інноваційний етап розвитку. Формується кластер економіки знань. З інноваційним кластером пов'язаний і ефект тригера, що виникає, коли для здійснення первинної інновації необхідно провести безліч дорогих вторинних змін, внаслідок чого прибуток від базисної інновації може бути навіть менше витрат, необхідних для реорганізації [3, с. 3]. В окремо взятої фірми-інноватора небезпека виникнення такого ефекту достатньо велика. В кластері ж фірми можуть мінімізувати витрати на такі вторинні зміни, що дозволяє їм впроваджувати різноманітні інновації. При цьому, характерна для кластера комунікаційна мережа створює особливо сприятливі умови для швидкого розповсюдження технологій. Інноваційні кластери є основою масштабної кооперації промисловості з науково-дослідним сектором [3, с. 4]. Кластер економіки знань з технопарками, інноваційними вузами, бізнес-інкубаторами, сучасними фінансовими структурами, комунікаційними і транспортно-логістичними майданчиками відкриє широкі можливості для бізнесу в таких галузях, як

гіперагрокультура, використання нейростимуляції в сфері охорони здоров'я, наноліки, нові джерела енергії, системи зв'язку і раціональних перевезень, інтернет-торгівля, принципово нові форми навчання, автоматично керовані виробництва, системи управління ризиками, системи сенсорів та ін. Розуміння глибинних підстав, фундаментальних принципів економіки знань відкриває вже зараз наявність нових потреб і раніше неіснуючих секторів і виробництв, наприклад, індустрії синхронізації або індустрії подолання самотності [1, с. 3].

Дана проблематика є особливо актуальною для нашої країни. В нових історичних умовах індустріальні сектори економіки колишнього СРСР, які особливо добре зарекомендували себе в екстремальній ситуації ВВВ і післявоєнний відновний період, почали втрачати конкурентоспроможність і можливість ефективно реагувати на кон'юнктуру світового ринку, оскільки спиралися в основному на інертну, неповоротку систему централізованого міжрегіонального і міжгалузевого перерозподілу ресурсів [4, с. 213]. Саме в цей період Захід зробив стрибок вперед, взявши на озброєння модель інноваційного розвитку, яка стала не просто системоутворюючим чинником в макроекономіці і геополітиці, але найважливішою умовою переходу соціуму на більш конкурентоздатний постіндустріальний рівень еволюції. Почала формуватися так звана «економіка знань», яка спирається не стільки на природні ресурси, скільки на «людський», «інтелектуальний капітал». В практичній площині така модель розвитку висуває на перший план інноваційний процес, що забезпечує перетворення нового знання в продуктивні або технологічні нововведення. Одночасно величезна увага приділяється створенню, застосуванню і розповсюдженню нових стандартів освіти, медичних, фінансових і інформаційних послуг і взагалі всього того, що сприяє розвитку креативних здібностей індивіда.

Природно, що зміна економічної парадигми спричинила заміну застарілих управлінських моделей новими технологіями, одним з яких і став кластерний підхід. По суті, кластеризація виявилася високопродуктивною і конкурентоздатною формою кооперації (cluster – буквально «рости разом»), об'єднуючою для досягнення єдиної мети в гнучку систему виробничі компанії, науково-дослідні і освітні установи, постачальників комплектуючих, устаткування і послуг, фінансові інститути, державні органи, а також організації по співпраці. Головна відмінна риса кластера – інноваційна орієнтованість. Інновація – це родзинка кластера. Спираючись на прориви в науково-технологічній сфері і інтелектуалізацію основних факторів виробництва, розвинуті країни, які взяли на озброєння політику кластеризації своїх економік, змогли забезпечити приріст ВВП в діапазоні від 75 до 90%.

Інша особливість кластера – просторове розташування. В умовах посилювання конкуренції між країнами і регіонами за інвестиції і розміщення найперспективніших видів діяльності на своїй території стало очевидно, що унікальні конкурентні переваги формуються не на національному рівні, а на рівні конкретних бізнесів, що функціонують на території регіонів, де є високою концентрація взаємопов'язаних галузей. На думку економістів, такі регіональні інноваційно-промислові кластери мають ряд переваг перед традиційними індустріально-галузевими формами організації бізнесу.

По-перше, важливе значення має стала система розповсюдження нових технологій, знань, продукції, що функціонує в регіоні, тобто так звана технологічна мережа, яка спирається на спільну наукову базу. По-друге, підприємства кластера мають додаткові конкурентні переваги за рахунок можливості здійснювати внутрішню спеціалізацію і стандартизацію, мінімізувати витрати на упровадження інновацій. По-третє, наявність в системі інноваційно-промислових кластерів гнучких підприємницьких структур – малих підприємств, що конкурують в процесі виробництва креативних ідей, дозволяє знаходити інноваційні точки зростання економіки регіону. По-четверте, регіональні промислові кластери є надзвичайно важливими для розвитку малого підприємництва: вони забезпечують малим фірмам високий ступінь спеціалізації при обслуговуванні конкретної підприємницької ніші, оскільки при цьому полегшений доступ до капіталу промислового підприємства, інших ресурсів, а також активно відбувається обмін ідеями і передача знань від фахівців до підприємців [4, с. 213].

Ефективність кластерного підходу визначається також тим, що долається вузько-галузеве бачення економіки регіону. На відміну від галузевого підходу, який деформував конкуренцію за рахунок лобювання інтересів окремої галузі або компанії, кластеризація дозволяє сформувати комплексний погляд на державну політику розвитку регіону з урахуванням потенціалу регіональних економічних суб'єктів [4, с. 215]. Більш того, заснована на розвитку діалогу між ключовими гравцями регіону, формуванні спільного бачення загальної мети і колегіального визначення шляхів їх досягнення, кластерна політика знімає обмеження галузевої моделі управління економікою, що не дозволяє адекватно оцінити взаємозв'язки між корпораціями та іншими суб'єктами ринку.

Велику роль у стимулюванні створення „багаторівневих партнерств” відіграє Європейський Союз, який за допомогою фінансових важелів має можливість „штучно” стимулювати окремі країни, регіони та громади до пошуку консенсусу поміж різними рівнями влади та між різними суспільними секторами – державним, громадським та приватним. Так, за матеріалами, зібраними в довіднику Європейської інтеграції, Європейський Союз за допомогою зміни цільового призначення структурних фондів як своїх основних фінансових інструментів, визначає спрямування своєї регіональної політики і, таким чином, опосередковано впливає на вибір пріоритетів державної допомоги регіонам у країнах-членах ЄС [5, с. 97 – 101]. Зокрема,

реформа Структурних фондів визначила основними завданнями регіональної політики наступні завдання: розвиток та структурна перебудова економіки регіонів, рівень розвитку яких відстає від середніх показників ЄС (ВВП на особу є нижчим, аніж 75% від середніх показників ЄС); підтримка економічної та соціальної перебудови регіонів, економіка яких знаходиться у стані структурної кризи; адаптація та оновлення системи освіти, навчання та працевлаштування. Таким чином, було значно посилено соціальне спрямування регіональної допомоги Європейського Союзу, що великою мірою визначає потребу корегування пріоритетів діяльності інститутів розвитку територій. Зокрема, до складу „партнерств”, які займаються розробкою програм, реалізацією і контролюванням ходу виконання регіональних проєктів, Європейська Комісія пропонує включати, окрім національних урядів, органів влади регіонального та місцевого рівня, також „економічних та соціальних партнерів та інші відповідні організації, що створює можливість для зростання ролі спеціальних інститутів розвитку територій” [6, с. 81].

З огляду на вище зазначене, як перший крок у цьому напрямку, в 2004 – 2006 роках Комісія Європейського Союзу започаткувала протягом цього періоду Програми сусідства (такі як, наприклад, INTERREG) [5, с. 97 – 101], об’єктом яких стали зовнішні кордони розширеного Союзу, що включають питання інфраструктури у таких сферах, як транспорт, навколишнє середовище, енергетика, електронний зв’язок; інвестиції в економічну та соціальну інтеграцію (вкладення у виробництво, розвиток людських ресурсів, інфраструктуру, пов’язану із здійсненням підприємницької діяльності, налагодження кооперації у галузі наукових досліджень, технологій та інновацій); заходи на рівні місцевих громад (співпраця та обмін у галузі культури, освіти); сприяння розбудові інституційної сфери (юстиція і внутрішні справи, прикордонний та митний контроль, розв’язання інших спільних проблем).

Сучасні реалії реалізації програм регіонального розвитку передбачають важливість інформації, знань і стану людських ресурсів взагалі як передумови поширення новітніх технологій та інновацій, а, отже, зростання можливостей для „самовививання” регіонів в умовах глобалізації економіки [2, с. 253]. Слід виділити при цьому, окрім формальних знань, також неформальні, тобто мережу міжособистісних та інституційних зв’язків на певній території, означомлення і використання місцевої культури та традицій, культури підприємництва та управління. Говорячи про кластери, необхідно розрізняти формальні кластери, які створюються і підтримуються державою, і які можна виявити за допомогою статистичного аналізу, та неформальні. Неформальні кластерні об’єднання (технопарки, промислові та наукові парки), як правило, функціонують на основі ініціативи місцевих фірм-лідерів, науково-дослідних та освітніх установ або утворення виробничо-господарських об’єднань, які володіють рисами інноваційного кластеру з відповідною системою взаємозв’язків та інфраструктурного забезпечення.

Упродовж останніх років почав використовуватися термін „кластер інноваційної активності”, завданням якого є поширення за допомогою мережі інституційних взаємозв’язків інновації, що є продуктом діяльності окремих підприємств чи дослідних установ, по всій території дії кластера [5, с. 97 – 101]. Формування системи взаємозв’язків між окремими учасниками кластеру неможливе без налагодження ефективних каналів комунікації. Тут слід підкреслити, що без активних каналів, навіть критична маса відповідних фірм не є місцевим виробництвом або соціальною системою та, таким чином, не функціонує як кластер. Підтримка бізнесу за напрямками доступу до технологій; підвищення кваліфікації персоналу, створення засобів інтернаціоналізації здійснюються на рівні „твердої” (транспортні фірми, логістичні центри, центри інформаційно-технічного забезпечення) та „м’якої” інфраструктури підприємництва (консалтингові компанії, бізнес-інкубатори, кадрові агенції та ін.) [2, с. 255]. Об’єднання підприємств в мережу саме по собі не дасть ніякого результату. Каталізатором успішного розвитку кластеру є поєднання бажання його учасників досягнути синергетичного ефекту в результаті об’єднання в мережу і створення розвиненого соціально-економічного середовища інфраструктурної підтримки кластеру. Як показує міжнародний та вітчизняний досвід кластерного утворення, він формується навколо ядра (великого підприємства, ТНК) за участю малих підприємств, на які переноситься роль інноватора. Розвиток інфраструктури підтримки кластеру може відбуватися одночасно у двох напрямках: створення допоміжних та обслуговуючих груп всередині кластеру; розробка механізмів підтримки кластерів на регіональному та міжрегіональному рівнях.

Дослідження останніх показує, що найчастіше програми підтримки кластерів мають довгостроковий характер (мінімум 10 років). Такі програми здійснюються поетапно із поступовим відсіюванням учасників. За таким принципом побудовані шведська та норвезька програми. Зокрема, програма VINNVAXT передбачає, що на перших двох стадіях реалізації відбираються найбільш перспективні проєкти інноваційного розвитку, а третя стадія полягає у фокусуванні на зародках кластерів [2, с. 255].

Конкурентна перевага кожного регіону (країни) може бути створена і підтверджена через надзвичайно локалізований процес створення і поширення знань. Відмінності інституціональної організації економічних структур, потенціал науково-освітніх установ, розвиток ринків праці цілком сприяють конкурентоздатному успіху української економіки як на національному, так і регіональному рівнях. Світовим Банком розроблено відповідну методологію оцінювання можливостей і темпів переходу кожної країни до економіки, що базується на знаннях, (КАМ-методологія) для визначення готовності країн для розвитку економіки знання та ідентифікації секторів, де потрібно фокусувати більше уваги на майбутні

інвестиції. Динаміка зміни індексу економіки знання (KEI) за КАМ-методологією України та сусідніх країн Східної Європи в 2008 році представлено в табл. 1 [7, с. 2].

Таблиця 1

Індекс Економіки знань України (KEI) і сусідніх з нею європейських країн

Країна	KEI		Економічні сприяння		Нововведення		Освіта		ІКТ	
	2008	1995	2008	1995	2008	1995	2008	1995	2008	1995
Угорщина	7,85	6,99	8,39	5,73	8,14	7,57	7,62	7,47	7,25	7,18
Чеська Республіка	7,83	7,53	8,23	8,23	7,6	7,01	8,11	7,32	7,39	7,57
Польща	7,38	6,48	7,39	5,02	6,92	6,14	7,94	8,09	7,25	6,64
Словачія	7,33	6,95	7,99	6,84	6,86	6,96	6,98	6,97	7,51	7,04
Болгарія	6,8	5,81	7,01	5,11	6,43	4,66	7,42	7,12	6,33	6,36
Російська Федерація	5,4	5,36	1,55	1,85	6,89	5,73	7,09	7,91	6,08	5,96
Україна	5,8	5,24	4,06	2,09	5,77	6,02	7,91	7,98	5,45	4,86
Туреччина	5,61	5,06	7,02	6,94	5,67	3,18	4,38	4,31	5,38	5,83
Молдова	5,04	3,93	4,19	3,07	4,39	3,36	6,4	6,79	5,17	2,51
Європа і Центральна Азія	6,35	6,01	5,44	4,19	6,88	6,84	6,74	6,53	6,33	6,46

Джерело: [Knowledge for Development, World Bank, 2008]

На основі статистичних досліджень доведено, що успішний перехід до економіки знань, зазвичай, залучає такі чотири елементи, як, наприклад, тривалі інвестиції в освіту, розвиток підприємництва та інноваційних здібностей, модернізація інформаційної інфраструктури, кваліфікація і знання робочої сили. Як видно з табл. 1, Україна має високі відносні показники інвестицій в освіту, що перевищує середню величину європейських і центрально-азіатських країн. Освічене і кваліфіковане населення має велике значення для ефективного створення, розповсюдження і застосування знання, яке прагне збільшити продуктивність і економічне зростання.

Розробка інноваційної кластерної моделі розвитку регіону (як складової загальнонаціональної політики кластерного розвитку) повинна ґрунтуватися на розумінні можливостей створювати та впроваджувати нові технології. Для налагодження ефективної роботи суб'єктів інфраструктурного обслуговування підприємств всередині інноваційно-освітнього кластеру доцільно виділити наступні етапи роботи: визначення основних організаційних принципів; вибір доступних та необхідних служб підтримки бізнесу; встановлення відповідної структури управління та комунікацій.

Дані етапи при створенні інноваційно-освітнього кластеру потребують координації з боку об'єктів інфраструктури, які можуть стати членами кластеру, сприяючи розвитку конкуренції та поширенню технологій, зокрема центри підтримки бізнесу, бізнес-інкубатори, торгово-промислові палати. Фінансування проекту створення та розвитку кластера в операційній фазі найчастіше здійснюється громадськими організаціями, а в довгостроковому періоді структура стає самодостатньою. Тут доцільно звернути увагу на міжнародний досвід державно-приватного партнерства. Найчастіше, така концепція передбачає залучення приватного капіталу, а на державні установи та громадські (неурядові організації) переноситься роль законодавчого регулювання та моніторингу виконання проектів [2, с. 260].

Створення всередині кластеру мережі із обслуговуючих та допоміжних фірм (іншими словами інфраструктури) дозволяє спростити зв'язки між окремими кластерами. Таким чином, інфраструктура стає посередником в процесі обміну інформацією між членами кластеру та між окремими кластерами. Процес розвитку передбачає набуття певної критичної маси, після досягнення якої кластер перестає бути суто регіональним формуванням, а виходить у сферу глобальних зв'язків. В такому випадку наявність досвіду співпраці через внутрішньокластерну мережу дозволить здійснювати як внутрігалузеві проекти, так і міжгалузеві, міжрегіональні.

Діяльність компаній всередині інноваційно-освітнього кластеру, пов'язаних із виробництвом кінцевого інноваційного продукту (освітньої послуги) та фірм, що протягом всього періоду створення ланцюга цінностей – від маркетингових досліджень до післяпродажного сервісного обслуговування клієнтів – забезпечують створення та обслуговування продукту, знаходиться під впливом системи чинників, які варто розглядати і вимірювати за допомогою інтегральної оцінки показників – індикаторів якості „стійкого соціально-економічного розвитку” кластеру [2, с. 261]. Взаємодія цих компаній та інших „зацікавлених” учасників кластерних об'єднань (місцевих органів влади, дослідницьких інститутів, фінансових інституцій та центрів співробітництва) формує бізнесове та соціальне середовище кластеру і лише координація дій всіх

учасників кластеру може призвести до позитивного результату.

Література

1. Соколенко С.І. Світовий і національний досвід формування інноваційних кластерів // IV національний форум з питань регіонального розвитку «Стратегії конкурентоспроможності регіонів в умовах глобалізації: український та закордонний досвід», м. Київ, 12.11.2008 р.
2. Іванна Бакушевич. Досвід та перспективи впровадження інноваційних кластерів в розвиток економіки знань транскордонних регіонів України та Польщі // Вісник Інституту регіональних досліджень НАНУ. – Львів, 2007.
3. Петров Р.С., Аксенова Ж.Н. Формирование инновационных кластеров как способ активизации технологического трансферта в регионе // Томский государственный университет систем управления и радиоэлектроники. – 2007.
4. Суворов А.Е. Кластерная экономика и эффективное государство // Самарский государственный университет. – 2007.
5. Мингалева Ж., Ткачева С. Кластеры и формирование структуры региона // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 5.
6. Competitive Regional Clusters National Policy Approaches Reviews of Regional Innovation, OECD, 2007.
7. Knowledge for Development, World Bank, 2008.

Надійшла 09.06.2009

УДК 334.716.009.12

Д. Е. САЛАВЕЛИС

Одесский государственный экономический университет

ХАРАКТЕРИСТИКА КОНКУРЕНТНЫХ ПОЗИЦИЙ ПРЕДПРИЯТИЙ ПЕРЕРАБАТЫВАЮЩЕЙ ОТРАСЛИ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

У статті розглянуті питання щодо формування конкурентоспроможності потенціалу підприємства переробної галузі, обґрунтовані напрями розвитку теоретичних і практичних аспектів її оцінки і оптимізації в ринкових умовах.

The questions in relation to forming of competitiveness of potential of processing industry enterprise have been considered, the directions of development of theoretical and practical aspects of its estimation and optimization in the market conditions have been grounded in the article.

Постановка проблеми в общем виде. Конкурентоспособность потенциала предприятия является важной характеристикой и показателем развития современного промышленного производства в условиях преодоления последствий экономического кризиса в Украине. Если предприятие имеет широкий набор компетенции на основе комплекса интеллектуальных, технических, технологических, организационных и экономических характеристик в условиях изменений внешней среды, то успешную деятельность на рынке обеспечивает конкурентоспособность его потенциала. Соответственно, предпосылки для достижения целей в конкурентной борьбе у него приоритетные. Эти особенности конкурентоспособности потенциала нуждаются в разработке научно-методического инструментария для оценки ее уровня на предприятиях в рыночных условиях. Проведение критического анализа для исследования основных инструментов оценки конкурентоспособности предприятия, а также определение методики, направлений практического приложения и оптимизации влияния факторов конкурентоспособности потенциала предприятия, осуществляется на примере перерабатывающей отрасли промышленности. Основой реализации поставленных проблем являются условия трансформации экономики в Украине.

Анализ исследований и публикаций последних лет. Многочисленные исследования ведущих ученых, учитывая опыт их разработок в развитии теории формирования конкурентоспособности потенциала предприятия, помогают осуществить комплексный анализ конкурентных позиций промышленных предприятий.

Федонин О.С., Репина И.М., Олексюк О.И. впервые целостно определили сущность, структурно-элементный состав, механизм формирования и методологию оценки потенциала предприятия. Глубоко и последовательно изложены теоретические основы, содержание и особенности конкурентоспособности потенциала современных предприятий и предложены прикладные модели оценки ее уровня, все это рассмотрено в учебном пособии [1, с. 53]. Основы теории реального и финансового секторов экономики, зарубежный опыт регулирования экономической конкуренции и возможности его использования в Украине рассматривают Реверчук С.К., Сыва Т.В., Реверчук Л.С. [2, с. 105].

Целостный подход к изучению и овладению принципами, методами и технологией проведения диагностического исследования предприятия по различным аспектам его деятельности в конкурентной